

NUR

ČASOPIS ZA KULTURU I ISLAMSKE TEME

VOL 32 • Nº 76 • GODINA 2018

UDC 008+297 • ISSN 1450-555X

www.iran.rs

SATIRA U SAVREMENOJ

IRANSKOJ PRIČI

76

SADRŽAJ

2 Reč urednika

5 Satira u savremenoj
iranskoj priči
Roja Sadr

15 Nerazmrsivo klupko
Bahram Sadeki

21 Pečena guska
Muhamed Ali Džamalzade

30 Bračni uslovi
Kijumars Saberi

35 Sramota nemaštine
Iradž Pezeškzad

39 Osmeh
Muhamed Porsani

44 Borba protiv nepismenosti
Feridun Tonekaboni

49 Primamo aktivne članove
Sejed Mir Fatah

53 Neobjavljivo
Sejed Mehdi Šodžaji

60 Duh koji luta gradom
Aržang Hatami

66 Lastiš, samo lastiš za pidžamu
Farhad Hasanzade

73 Gde su mi cipele?
Muhamed Reza Zaeri

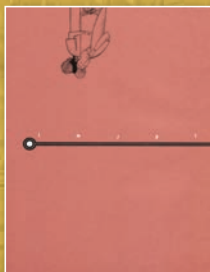
79 Tata će postati Jul Briner
Reza Saki

82 Izveštaj o jednom ubistvu
Ahmed Arbalu

88 Zamenik direktora
Hušang Moradi Kermani

111 Cena knjige
Abul Fazl Arduhani

113 Humoreske i anegdote
Mohsen Solejmami

ČASOPIS ZA KULTURU I
ISLAMSKJE TEME

Vol. 32 • Nº 76

GODINA 2018.

UDC 008+297 ISSN 1450-555X

www.iran.rs

Glavni i odgovorni urednik
Mohammad Hosein Ansari

Urednik
Aleksandar Dragović
nur@iran.rs

Lektura i korektura
Mirjana Abdoli

Tehnički i likovni urednik
Mario Lampić

Ilustracije u ovom broju
Kambiz Derambahš

Časopis izlazi tromesečno
u izdanju Kulturnog centra
Islamske Republike Irana.

Mišljenja i gledišta izneta
u objavljenim člancima
ovog časopisa ne moraju
da predstavljaju gledišta
Kulturnog centra
Islamske Republike Irana.

Objavljivanje članaka i
ilustracija dozvoljeno je sa
obaveznim navođenjem
izvora. NUR toplo dočekuje
mišljenja i gledišta svojih
čitalaca.

Adresa redakcije

Časopis NUR

Poštanski fah 431

11001 Beograd, Srbija

Tel: 011/2660-386; 011/367-2564

Fax: 011/2666-980; E-mail: nur@iran.rs

Reč urednika

Nakon poslednjeg broja posvećenog savremenoj iranskoj kratkoj priči, naš sledeći korak, što je na neki bilo i očekivano, odveo nas je u oblast satire, krajnje nepoznatog fenomena iz savremene iranske književnosti. Ako je za ovdašnju čitalačku javnost iranska savremena priča bila jedna velika i čak misteriozna nepoznanica, šta je tek satira? – bila je naša prva pomisao. Međutim, vođeni pozitivnim podsticajima, kao i u slučaju prošlog broja, rukovodili smo se nastojanjem, koliko je izvodljivo i u našoj mogućnosti, da osvetlimo i približimo ovu nepoznanicu savremene iranske književne scene. Ili drugačije rečeno, želeli smo da doprinesemo izgradnji književnog mosta između Irana i Srbije, i ovog puta, takođe, svesni činjenice da naš doprinos ne mora biti kolosalan, već da koliki god bio, budući da je vođen željom da tom mostu dodamo bar nekoliko cigli, samom tom činjenicom ne može biti mali.

Satira je forma koja se u modernom dobu u iranskoj književnosti javlja kad i kratka priča, početkom 20. veka. Čini se da su vetrovi koje je u iransko društvo donela ustavna revolucija [1905–1911] obilato pogodovali književnim kretanjima, ponajviše time što su u nju unela kritički način mišljenja kao možda jedan od značajnih preduslova za osavremenjavanje književne scene. Prve kratke priče koje je u kritičkom maniru napisao Džamalzade imale su naglašenu satiričnu potku. Dekhhodine kratke forme u časopisu „Sur-e Esrafil” bile su lucidne, prigovarački intonirane, i nadasve ironične. Njegova kolumna „Koještarije” koju je godinama pisao u ovom časopisu, uz spomenutog Džamalzade, i uz dela nekolicine drugih autora, predstavljaju onaj pokretački duh iz kojeg je proistekla savremena iranska satira.

Ovde moramo dodati da se kasniji razvoj satire skoro isključivo odvijao u periodici, uglavnom nedeljnim i mesečnim časopisima, koji su odigrali suštinski značajnu ulogu

regrutovanja, obučavanja, a potom i lansiranja u književnu sferu mnogih uspešnih autora. U tom periodu i fazi razvoja iranske savremene priče, časopisi su, zapravo, bili poligon na kome su stasavali satiričari, i odakle se kretalo u osvajanje književnog prostora. Najbolji primer je najznačajniji iranski satirični časopis „Gol-Aga“ pokrenut 1990. godine od strane Kijumarsa Saberija, u kome su se formirale generacije pisaca i satiričara, a koji je tokom vremena postao Institut. U današnje vreme ovaj fenomen uspešno je zamenio internet, bar u slučaju žanra satire, koji je itekako dao svoj doprinos u njenom što boljem putovanju do korisnika i jednu sasvim novu dimenziju. Danas u Iranu postoji mnogo portala, blogova i internet stranica na kojima se odvija dinamična i kreativna popularizacija ove književne forme.

U tematu koji se nalazi pred vama, a koji smo nazvali „Satira u savremenoj iranskoj priči“ zastupljena su dela autora različitih generacija – starije, koju čine pioniri i autori kao što su Bahram Sadeki, Muhamed-Ali Džamalzade, sa maestralnom pričom „Pečena guska“, Iradž Pezeškzad, Muhamed Porsani i Feridun Tonekaboni, zatim predstavnici srednje generacije – Hušang Moradi-Kermani sa briljantnom pričom „Zamenik direktora“, Sejid Mehdi Šodžaji, Sejed Mir Fatah, Mohsen Solejmani i Farhad Hasan-zade, i oni mlađi kao što su Aržang Hatami, autor priče „Duh koji luta gradom“ i Muhamed Reza Zaeri i Reza Saki. Nadamo se da ćete uživati u materijalu koji smo odabrali i stavili Vam na raspolaganje.

Izbor materijala za ovaj temat sačinili su Mohsen Solejmani i Aleksandar Dragović, koji je ujedno i preveo sve priče sa persijskog na srpski jezik.

Aleksandar Dragović

فهرست مطالب

فصلنامه نور شماره ۷۶

۱۳۹۷

۲/ مقدمه

- ۵ / طنز در داستان نویسی معاصر / رویا صدر
- ۱۵ / کلاف سر درگم / بهرام صادقی
- ۲۱ / کباب غاز / محمد علی جمالزاده
- ۳۰ / شرایط ازدواج / کیومرث صابری
- ۳۹ / لبخند / محمد پور ثانی
- ۴۴ / مبارزه با بی سوادی / فریدون تنکابنی
- ۴۹ / ما عضو فعال می پذیریم / سید علی میر فتاح
- ۵۳ / غیر قابل چاپ / سید مهدی شجاعی
- ۶۰ / روح سرگردان در شهر / ارژنگ حاتمی
- ۶۶ / کش، فقط کش تنبان / فرهاد حسن زاده
- ۳۷ / کفشاهیم کو؟ / محمد رضا زائری
- ۹۷ / بابا یول برینر می شود / رضا ساکی
- ۲۸ / گذارش یک قتل / احمد عربلو
- ۸۸ / ناظم / هوشنگ مرادی کرمانی
- ۱۱۱ / قیمت کتاب / ابو الفضل اردوخوانی
- ۳۱۱ / شوخی های من و دیگران / محسن سلیمانی

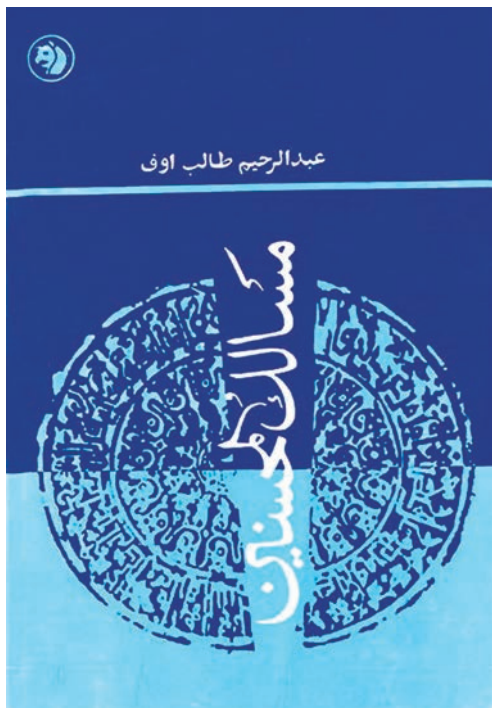
فصلنامه فرهنگی، اسلامی نور

- مدیر مسئول: محمد حسین انصاری، مدیر مرکز فرهنگی سفارت ج.ا.ایران در بلغراد • سردبیر: آکساندر دراگوویچ
- ویراستار: میریانا عبدلی • صفحه بندی و آماده سازی برای چاپ: ماریو لامبیچ • چاپخانه: فینگراف
- نشریه نور هر سه ماه یک بار از سوی نمایندگی فرهنگی ج.ا.ایران در بلغراد منتشر می شود. • مطالب نور لزوماً نظر نمایندگی فرهنگی ج.ا.ایران در بلغراد نیست. • اقتباس مقاله ها و تصاویر با کسب اجازه مجاز می باشد.
- آدرس: صربستان، بلغراد، خیابان نزنوگ یوناکا ۳۲
- تلفن: ۳۶۷۲۵۶۴ و ۳۸۱-۱۱-۲۶۶۰۳۸۶ • نمابر: ۳۸۱-۱۱-۲۶۶۶۹۸۰
- پست الکترونیکی: nur@iran.rs

Satira u savremenoj iranskoj priči

Roja Sadr

Satira je kao književni oblik uvek pokazivala sposobnost nošenja sa najrazličitijim oblicima društvenih poremećaja, bilo da se radi o društvenim nedostacima, političkim strastima ili ljudskoj sebičnosti. Zato nije bez osnova što je razvoj satire u savremenom periodu naše zemlje obeležen snažnim uticajem političkog i društvenog razvoja, a forma i sadržaj satiričnih dela su se oblikovali u sučavanju sa aktuelnim tokovima i shodno njima se menjali. Neizbežna posledica ovih eksperimenata koje je satira u odnosu na druge književne oblike morala da iskusi, bila je potraga za novim formama i jezičkim izrazom koji su saobrazni sa zahtevima vremena. Odatle, svako ozbiljnije kretanja u književnosti bilo je praćeno stvaranjem satiričnih dela što je dovelo do pojave i razvoja savremena satire, pojave koja je označila prekretnicu na planu književne fikcije. Generalno gledano, izgleda da je sudbina savremene satire, više nego bilo koji drugi književni oblik, na osnovu njenog socijalnog aspekta bila isprepletana i umrežena sa novinarstvom. Istaknuti satiričari skoro po pravilu su počinjali da pišu u satiričnim publikacijama, ili su u njima objavljivali svoje radove. Ovo je dovelo do toga da mnogi satirični radovi ostanu u stanju levitacije između novinarstva i književnosti, ali je, s druge strane, omogućilo bavljenje živim, narodskim jezikom koji je ukorenjen u društvu, i stvaranje njima prikladnih obrazaca na književnom planu. U okviru savremenih književnih kretanja satira je do februara 1979. godine prošla kroz nekoliko etapa.

„Masalek al muhsenin“ [Putevi dobrotvora]

Satira u modernoj formi javlja se u Iranu početkom 20. veka, u vreme ustavne revolucije [1905–1911], kao jedna od dve glavne komponente produbljenog demokratskog i ustavotvornog pristupa u savremenoj literaturi (uz realizam, kao drugu komponentu). Njeni počeci podudaraju se sa objavljivanjem prvih književnih dela modernističke orijentacije, kao što je „Masalek al muhsenin“ [Putevi dobrotvora] Mirze Abdulrahima Talibova [1910–1911], ili „Dnevnik putovanja Ebrahim Bega“ [Siyāhat nāmeḥ-ī Ebrāhīm-ī Bega] Zejnul Abidina Marageija [1840–1910]. Slične

Mirza Abdulrahim Talibov [1910–1911]

„Koještarije” [Čarand-o-parand]

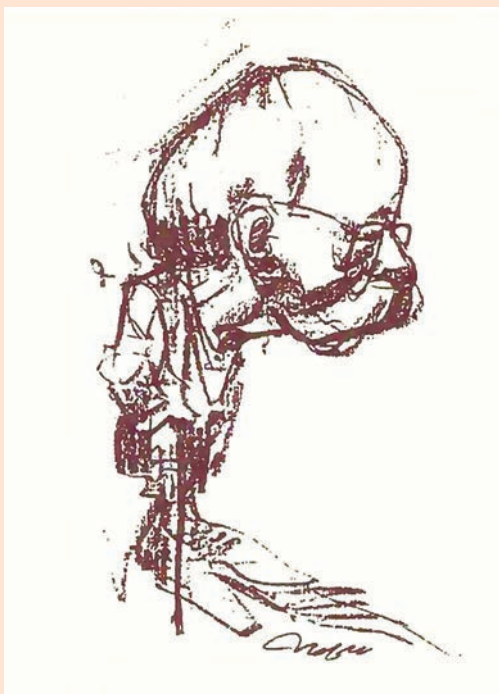

Zejnul Abidin Maragei [1840–1910]

tendencije još više dolaze do izražaja u delima Ali Akbar Dekhhoda [1879–1956], tačnije kolumni „Koještarije” [Čarand va parand] koja je izlazila u časopisu „Israfilov rog” [Sure Esrafil] gde on satiru uvodi u okvire fikcijske književnosti, da bi Džamalzadeova zbirka „Jeki bud, jeki nabud” [Nekada davno] dovela do oblikovanja jezičkog faktora u savremenoj iranskoj kratkoj priči. Sledeći teoriju „književne demokratije” Džamalzade je Dehkhodine karikaturalne likove u svom delu pretvorio u junake priče koristeći ton i jezik iz

persijskih kratkih priča. Zapravo, kada je reč o satiri, modernistički pristup ustavnostvornoj epohi ima dva aspekta: prvi je transformacija strukture književnog dela unošenjem jezika i tona običnih ljudi u plan priče, a drugi je unošenje elemenata kritike (društvene, kulturne, književne i sl.) u književni plan, što i jeste posebnost satire.

Naredni period koji označava diskontinuitet sa prethodnim, počinje oko 1920. godine i traje oko dvadesetak godina. Kada god je u savremenom dobu dolazilo do političkog previranja, satiričari su na to reagovali na nekoliko različitih načina: svaki put kada bi se suočili sa košmarom urušavanja i propadanja pripadnici poražene generacije koji su stvarali u slobodnoj klimi odlagali su pera i odbijajali da se prilagodi novim uslovima. Ovoj grupi pripadao je i Dekhhoda. U odgovoru na pitanje zašto više ne piše stilom iz „Koještarija” koje mu je postavio pesnik Golan-Ali Ra’di Azarakhši, Dekhhoda je odgovorio: „Dajte mi ponovo one slobode iz vremena

Ali Akbar Dekhhoda

ČARAND-PARAND (KOJEŠTARIJE)

Kolumna posvećena kritici društveno-političke situacije u vidu kratkih priča, saopštenja, telegrama i vesti koje je Ali Akbar Dekhhoda između 1907–1920. godine objavljivao u nedeljniku „Sur-e Esrafil“. Dekhhoda je u svojim tekstovima promovisao različite varijante govornog jezika izbejavajući pretenciozno uvijeni stil koji su koristili njegovi savremenici. Koristeći narodske izraze 14 godina pre objavljivanja Džamalzadeove zbirke „Nekada davno“ (1920) Dekhhoda je stvorio živahan, prepoznatljiv i moćan jezik koji ga čini pioniri modernе persijske proze. Iako u velikoj meri zavisi od narodskog rečnika i načina izražavanja, njegov stil je pročišćen, elokventan i potpuno oslobođen vulgarnosti. Njegove kratke, gra-

matički i sintaksički jednostavne i iskrene rečenice odražavaju duboko poznavanje persijske književnosti autora, kao i njegovo široko poznavanje folklora koji je predstavio u delu „Amsal va hekam“ (Poslovice i mudrosti).

ustavne revolucije zahvaljujući kojima je pisan ‘Sure Esrafil’ i ponovo mi dajte onaj narodni entuzijazam, da bih opet mogao da pišem onim stilom i na onaj način.”

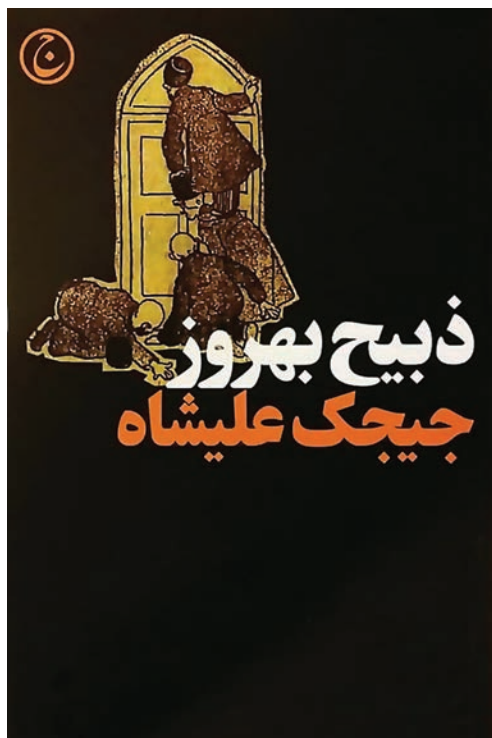
I druga grupa pisaca iz ove epohe, takođe, pripada poraženoj generaciji, oni pokušavaju da pronađu nove obrasce i načine za izlaganje kritičkih pogleda i ilustruju lišenost svoje generacije. Oni se dubinski i kritički odnose prema satiri i me njaju je i u formi i u sadržaju.

U periodu od 1920–1940, Džamalzade ulazi u fazu stagnacije ne prelazeći domete „Nekada davno“ i prepušta se tzv. „književnoj demokratiji“. Mirzade Ešghi [1893–1924] pronalazi utočište u pisanju oštre i vatrene paskvile zbog čega će i iz-

gubiti život. Satiričari koji u ovom periodu tragaju za novim sadržajem jesu: Hasan Mogadam [1277–1304] koji je u predstavi „Džafer-han se vratio iz Evrope“ i nekoliko drugih kratkih priča izneo sukob između tradicionalnog društva i modernizma; Zabih Behruz [1890–1971] u dramskom delu „Džidžak Ališah“ daje podrugljiv opis tiranije, a takođe, najistaknutiji satiričar ove epohe, Sadek Hedajat [1903–1951], u svom poznatom delu „Gospodin Vag-Vag“, koji je napisao zajedno sa Masudom Farzadom, u persijsku književnost uvodi potpuno nov stil. On uvođi podrugljivu satiru kojom obuhvata različite vrste kulturnih, književnih i društvenih predrasuda i na taj način pomaže

Hasan Mogadam [1277–1304]

„Džidžak Ališah“ (Zabih Behruz, 1890–1971)

produbljivanju književnog pokreta koji mu je prethodio proširivši opseg mišljenja i kritičkog pogleda prethodne generacije.

Godine između 1941. i 1953. su period kada dolazi do ideologizacije književnog jezika i uvođenja socijalističkog realizma u književnost, period nade i zanosa. Objavljivanje časopisa dostiže najviši mogući nivo, što se može uporediti samo sa produktivnošću sa početka islamske revolucije 1979. godine. Misli i ideje moguće je izraziti neuslovljeno i oslobođeno od svih pritisaka. Književna sfera, a time i satira, naširoko se bavi kritikom. U ovom periodu, za razliku od tragalačke satire iz ranije faze, javlja se direktna i adresirana satira. Po uzoru na realističnu socijalističku literaturu ona direktnim jezikom pretvara društvo u arenu sukoba među klasnim interesima i direktno kritikuje klasne protivrečnosti i korupciju u administraciji i ekonomiji. Najistaknutiji predstavnici ovog pravca su Muhamed Amin Muhamed i Muhamed Ali Afraštea [1907–1959] koji su objavljivali priče u popularnom listu „Čelengar“.

Još jedno značajno delo iz ovog perioda je „Al-Tafasil“ Ferejduna Tavalalija [1917–1985] koje se proteže kroz tri perioda. Tavalali na početku koristi pošalice i lakrdije i uglavnom piše humorističnu literaturu, zatim satiru čija se ideološka zavisnost jasno uočljiva, i u trećem periodu satiru koja je politički obojena i vezana za političku partiju kojoj pripada. Njegov rukopis, poput drugih dela napisanih u ovoj dekadi, odlikuje se neposrednim jezikom i angažovan je, dok se po kreativnom obrascu i okretanju literaturi satiričkog sadržaja razlikuje od mnogih sličnih primera. Tavalali koristi historiografiju, hagiografiju, putopis i naraciju i kritici detaljno izlaže svakodnevna pitanja. Njegova satira je odraz rasplamtelosti iz četrdesetih godina prošlog veka, jedna vrsta amalgama lakrdije, pošalice i satire koja ponekad postaje

„Al-Tafasil”

Ferejdun Tavalali [1917–1985]

ozbiljna i poprima zvuk psovke i kletve, a ponekad se izjednačava sa najdubljim satirama savremene epohe.

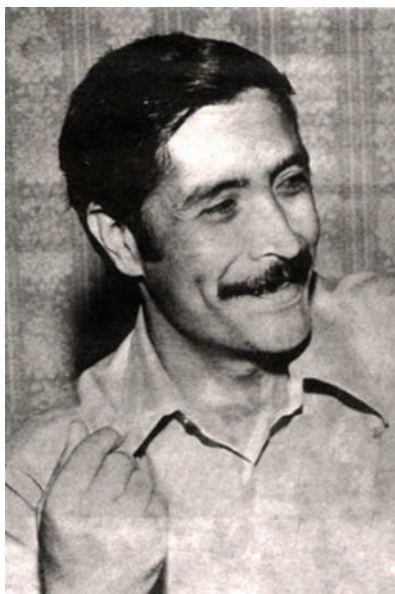
Sledi period nakon državnog udara 1953. godine, kada iranski pisac još je-

dnom doživljava propast i intelektualni slom, iskustvo čija pozadina datira iz 1946. godine, u vreme početka hladnog rata, sovjetskog ekspanzionizma i slučaja Azerbejdžan. Satira u ovom periodu je

Iako su stari Persijanci uviđali razliku između satire i humora, u iranskoj klasičnoj literaturi satira nije bila poznata kao nezavisna književna forma. U kasnijem razdoblju, dolaskom islama u Persiju i nakon susreta sa uticajem arapskih pesnika, uobličili su se pojmovi koji najbliže odgovaraju današnjim standardno prihvaćenim značenjima. Hadžv je pogrd, ismevanje i ruganje; odnosno svako iznošenje mana i nedostataka u cilju ponižavanja neke ličnosti; tanz je iznošenje mana i nedostataka sa ciljem ponižavanja društvenih anomalija; hazl je šala, pošalica sa ciljem da zabavi i oraspoloži; fokahe je humor u opštem smislu.

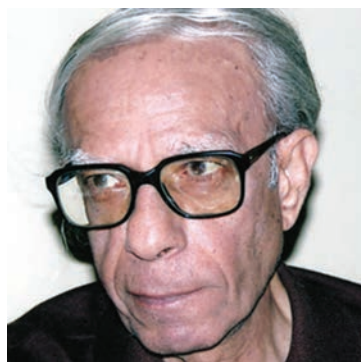
Ubejd Zakani [u. 1370] je možda najznačajniji rani persijski satiričar. Njegov rad karakterišu satirični i opsceni stihovi koji su često politički obojeni i nepristojni. Napisao je „Resale-je Delgoša”, „Akhlak al-Ashraf” [Etika aristokratije] i poznatu šaljivu priču o mišu i mački, zapravo političku satiru. Najpopularnija šaljiva ličnost Istoka, Mula Nasrudina (ili Nastradin-hodža, kako je odomaćeno kod nas) poznata je iz stotine priča i anegdota u kojima je pronicljiv i duhovit, ponekad mudar, čak i filozof, a ponekad zna da se našali na račun drugih.

podložna istim normativnim obrascima kao i u periodu diskontinuiteta. „Top Marvari” Sadeka Hedajata, koji je pisanje ovog dela završio 1948. godine, ideološki pripada ovom periodu i na najsarkastičniji način prikazuje iskustvo poražene generacije te izlaže satiri sve manifestacije moći. Zbog nepostojanja uslova za izražavanje eksplicitnog sadržaja i okretanja kompleksnom pisanju, satirični radovi, osim izuzetaka, posle krize se suočavaju sa opadanjem čitalaštva, ali u isto vreme, zbog ispitivanja novih horizonata za izlaganje dela, postaju trajniji. Dva značajna pisca s početka pedesetih, odnosno šezdesetih godina prošlog veka poklanjali su veliku pažnju strukturi; Bahram Sadeki [1937–1985]

Bahram Sadeki [1937–1985]

i Manučehr Safa [1932–2008] u svojim kompleksnim radovima pokušavaju da prikažu iskustvo gubitničke generacije od koje se, prema rečima Džalal Ale-Ahmeda, ne može očekivati da će bilo šta uraditi, i koja je pokazala da je umorna i neupotrebљiva. Ono po čemu se njihova dela međusobno razlikuju jeste to što jedan poseduje

Manučehr Safa [1932–2008]

psihoanalitičko gledište i oskudniji jezik, dok je drugi više okrenut socijalnim aspektima i onome što je opipljivo.

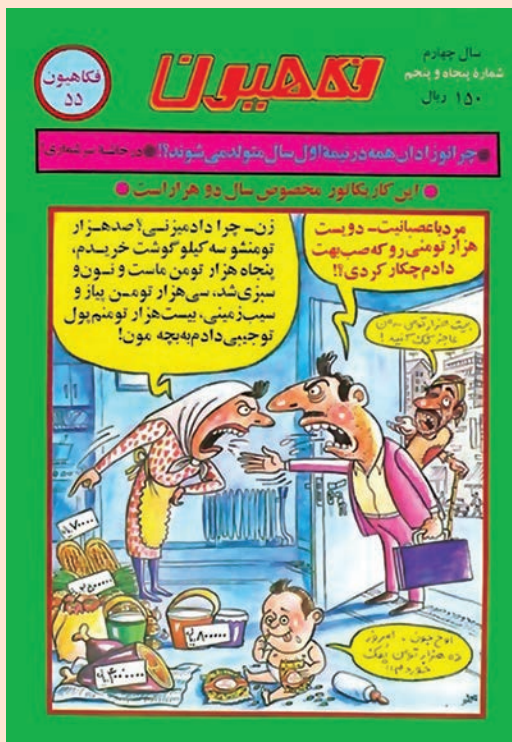
S druge strane, tu je i grupa pisaca koja kombinuje književnost i politiku, i koja, i nakon državnog udara 1953. godine i dalje ostaje posvećena angažovanoj misiji književnosti. Privrženi dualističkom gledištu oni opisuju ljudske postupke u svetlu kritike i promišljaju kako da u književnost i satiru ostave svoju poruku. Golamhusein Saedija [1936–1985], čiji alegorijski i istraživački radovi imaju psihoanalitičke i društvene aspekte, pripada ovoj grupi pisaca, a u sledećoj fazi dela Ferejduna Tonekabonija [1937–] i Islama Kazemija [1930–1997], nastoje da izraze gađenje istrošene i propale generacije prema buržoaskom životu, i pre nego da se zanimaju za pronalaženje novih obrazaca, oni tragaju za pojavama društvenog života koji, uz žestoku i burnu satiru, uspevaju da prikažu sveobuhvatnu korupciju u administraciji, intelektualnoj sferi i politici. Ovo je, trakođe, period u kome je nastao i jedinstveni roman savremene persijske satire „Dragi ujka Napoleon” Iradža Pezeškzada, koji opisuje bolesnu sredinu u manje ili više metaforičnoj atmosferi, sa karikaturnim odnosima iz ljudskog zoološkog vrta.

U međuvremenu tokom pedesetih, u nastavku Džamalzadeovog trenda „književne demokratije” neki satiričari [humor-

ČASOPIS „FOKAHIJUN“

Fokahijun (*Humorističari*) naziv je prvog satiričnog časopisa koji se pojavio s početka osamdesetih godina prošlog veka, nakon islamske revolucije. „Humorističari“ su izbegavali da se tokom nametnutog rata sa Irakom koji je trajao sve do 1988. godine bave političkom satirijom. Neke od njegovih rubrika su bile: „Na ivici vesti“, „Vic sa publikacijama“, „Stihovane vesti“, „Šta kažu zvezde“, „Od crnog do belog luka“. Iako je po sadržaju i tematici podsećao na satirične časopise koji su mu prethodili, a posebno na *Toufik*, *Fokahijun* nije uspeo da dostigne domete ovog, daleko popularnijeg satiričnog časopisa, i 1990. godine je prestao da izlazi.

* * *

Naslovna strana broja 55 časopisa „Fokahijun“

U modernom persijskom jeziku satira i humor obuhvaćeni su pojmom *tanz* pa je u poslednje četiri decenije reč *fokahi*, što znači humor, zamenjena tim izrazom, s obzirom da *tanz* u persijskoj književnosti ima značenje bliže satiri. *Fokahijun* (*Humorističari*), poslednji je persijski časopis koji je u svom imenu koristio iraz *fokahi*. Ostali su radije prihvatili *tanz* (satira) za bilo kakvu vrstu humora, čak i za televizijske komične serije, moguće zbog toga što pozitivno značenje *tanza* u persijskom jeziku aludira na određene književne vrednosti, kao i nameru za poboljšanje i društveno angažovanje. Iako je jedan od najboljih političkih satiričnih časopisa u istoriji persijske štampe, *Toufik*, uvek sebe smatrao, a tako se i definisao, kao „šaljivi list“ (*ruzname-je fokahi*), nijedna druga humoristična publikacija koja je izlazila nakon 1990. godine nije opisivala sebe kao „šaljivu“ (*fokahi*), često preferirajući pridev „satirični“ (*tanz; tanz-amiz*).

rističari] proširuju i produbljuju ton komičnog i duhovitog pisanja, što rezultira time da u sferu satire koja se objavljuje u publikacijama kao što su „Čelengar“ i „Baba Šamal“ uđu govori različitih društvenih slojeva i lokalni dijalekti. Primer ovog

trenda predstavlja delo „Esmal u Njujorku“, Huseina Madanija, objavljeno 1954. godine, gde se u persijsku književnost uvodi tip neznalice sa filcanim šeširom. Još jedan primer ovakvog načina upotrebe satiričnog izraza u savremenu literaturu

predstavlja uvođenje teheranskog narečja u delo „Baba Šamal“ [Ibrahim Gandeï] i „Čelengar“ [Ali Motazadi]

U šestoj i sedmoj dekadi prošlog veka ističe se i tendencija u pisanju satire koja je posebno značajna zbog prijema kod običnih čitalaca. Odnosi se na kritiku društvenog i porodičnog života, napisana je prostim jezikom i shvatljiva svim društvenim slojevima. U stilskom pogledu više

pripada žurnalizmu, međutim, i pored toga što je kritična, lišena je temeljnog pogleda na probleme u društvu. Jasan primer ovog trenda su satirične priče autora kao što su Hosro Šahani [1929–2002] i Muhamed Porsani [1938–2004] koje su objavljivane u periodici i prihvaćene od strane široke čitalačke publike.

Uvođenje rodniha pitanja koja kulminiraju sedamdesetih godina prošlog veka i koja se, pod izgovorom protesta protiv korupcije, bave opisivanjem same korupcije, jasna je manifestacija ovog trenda koji prima šaljivu boju u delima pisaca poput Abasa Pahlavana [1937–] i, takođe, utiče na neka dela Iradža Pezeškzada [1928–].

Opadanjem zanosa i dolaskom stabilnosti, satirična dela poprimaju druge aspekte koji se ponajviše ogledaju u pričama u kojima se, u svetlu jednostavnog i iskrenog evociranja uspomena iz detinjstva iznosi društvena, ekonomska i kulturna kritika. Najistaknutiji predstavnici ovog trenda su Rasul Parvizi, sa izgrađenim književnim jezikom i suptilnim poetskim pogledom, Goli Taraki i Mahšid Amiršahi sa istančanim, preciznim ženskim gledištem, zatim Hušang Moradi Kermani, sa humanističkim i toplim pristupom. Iako prisustvo dve istaknute književnice nikad nije dovelo do utemeljenja ženske satire u savremenoj književnosti, ono ipak pruža obrazac satire pisane ženskim rukopisom što u svakom slučaju, predstavlja srećnu okolnost.

Od sredine devedesetih godina prošlog veka satira beleži zapažen napredak u publikacijama, ali taj proces u narednoj deceniji polako počinje da opada. Tokom dve hiljadite satiričari su pokušavali da otvore prozor za predstavljanje svojih dela u štampanim medijima i uspostave kontakt sa čitaocima. U nekim segmentima uspeali su da predstave dela vredna pažnje, ali su uslovi u društvu i smanjeni prag tolerancije ograničili prostor za satiru u zvaničnim štampanim medijima osta-

ČASOPIS „TOUFIK“

Ovaj časopis je sredinom 20. veka razbio sve prethodne norme političke satire sa vrlo direktnim napadima na establišment. U granicama istinske satire, u zemlji koja nije poznavala slobodu štampe, braća Toufik (Husein, Hasan i Abas) pretvorili su ovaj časopis u najtiražniji i najpopularniji u istoriji Irana. Nikada pre toga i otako u Iranu postoji novinarstvo, vlada nije napadana tako hrabro i kritički.

Naslovna strana 43 broja časopisa „Toufik“

ČASOPIS „GOL-AGA“

„Gol-Aga“, nedjeljni satirični časopis koji je pokrenuo Kijumars Saberi počeo je da izlazi u oktobru 1990. godine. Tiraž časopisa ubrzo je premašio 100.000 primeraka nedeljno. „Gol-Aga“ je zapravo pseudonim kojim je Saberi potpisivao svoju popularnu satiričnu kolumnu koju je od januara 1985. do oktobra 1990. godine pisao za dnevne novine „Ettela’at“. Po svom izgledu, formatu, prednjoj i zadnjoj korici i organizaciju raznih odeljaka, časopis je izgledao kao kopija *Toufik*-a.

U avgustu 1991. pokrenut je mesečni časopis sa sličnim nazivom „Gol-Aga-je mahana“, a u martu 1996. godine, ovaj mesečnik je reorganizovan i postao je prvi satirični časopis u Iranu koji se sa literarnog aspekta bavi satirom. Prestao je da izlazi 2003. godine.

Naslovna strana broja 311 časopisa „Gol-Aga“ iz 1997. g.

vivši negativan uticaj na njen obim i kvalitet. Ova ograničenja još više su došla do izražaja sa postepenim prestankom sa radom satiričnih publikacija, kao što je „Gol-Aga“, koji se smatra za najznačajniji satirični časopis u savremenom dobu. Marginalizacija satire u zvaničnim štampanim medijima dovela je do toga da ona pronade put u novim medijima, kao što su mobilni telefon i internet. Ovaj novi trend je stavio svim korisnicima na raspolaganje jednake mogućnosti za prezentovanje svojih dela i razbio monopol i ograničenja zvaničnih medija u stvaranju sadržaja. Ishod ovog procesa po satiru bilo je pronalaženje novih obrazaca i jezičkog izraza u cilju povezivanja sa čitaocima preko interneta, razbijanje postojećih jezičkih nor-

mi i stvaranje šireg pogleda u odnosu na ograničenja zvaničnih medija.

U poslednjih petnaestak godina satire ja počela da napušta svoj konvencionalni književni oblik, kada su se pojavili mnogi i raznovrsni oblici satiričnih trendova. Jedan od njih su javna izlaganja, recitovanja i čitanja satiričnih dela u posebnom prostoru kao što kafećajnice, klubovi ili prostor za održavanje kulturnih i umetničkih, pa čak i religijskih skupova, što je doprinelo da satira na širem planu prođe u u javni život. Zatim, ustanovljena su brojna takmičenja u pisanju satire, što je dovelo da značajnih promena u njenoj formi i sadržaju, i izazvalo pojavu novih satiričara različitih uzrasta, zanimanja i polova.

Nerazmrsivo klupko

Bahram Sadeki

Ima nešto nevidljivo poput ruke, što ne vidim, ali ga osećam i opažam. Gura me tamo-amoo...

* * *

„Oh! Podignite malo glavu. Razmaknite malo obrve. Nasmešite se. Neka oči gledaju u foto aparat. Brojim do tri. Pazite da se ne pomerite, jer Vam slika neće uspeti. Spremni! Jedan, dva tri...”

Pre dve noći peo se uz stepenice fotografske radnje da bi se slikao. U ruci je stiskao priznanicu koju mu je dao fotograf. Prišćao se kako je dve noći ranije fotograf pitao:

„Ime gospodina?”

Rekao je svoje ime.

„Šest puta četiri regularno? Treba li Vam i razglednica?”

A on je odgovorio:

„Jednu kopiju... za uzorak.”

„Biće gotove preksutra uveće... u osam.”

* * *

Nije otvorio vrata, pogledao je sat i video da je prošlo osam. Promrmljao je u sebi:

„Sada su sigurno gotove.”

Fotografski šegrt koji je sedeo za stolom ustao je i otpozdravio mu nakon čega je posadio na stolicu. Pogledao je nepoznatog šegrtu:

„Izgleda da on nije tu?”

„Jeste... jeste... sad je bio ovde.”

„Ova priznanica...”

Izvadio je priznanicu iz džepa i stavio je na sto. Fotografski šegrt ju je uzeo i pročitao, i s poštovanjem klimnuo glavom:

„Da, svakako, to ja za noćas, ali morate da sačekate da on dođe.”

Hteo je da odgovori: „Imam posla i obaveza”, ali je samo rekao: „Posla i obaveza” i utonuo u stolicu. Šegrt je shvatio da je on izašao sa posla kako bi podigao svoje slike, i kako sada fotograf nije tu, uznemirio se, ali šta je mogao da uradi? Bolje bi bilo da se nečim zabavi. Uzeo je da prelista fotografski album...

Ponovo je upitao:

„Ne dolazi?”

„Kako ne dolazi? Sat...”

I počeo je da gleda fotografije okačene o zid...

Posle petnaest minuta došao je fotograf. Nije ni stigao, a već se oglasio:

„Dobro došli!”

Onda se obratio pomoćniku:

„Gospodin dugo čeka?”

Ustao je sa stolice i došao do stola i obe ruke stavio na njegovu ivicu. Fotograf je doneo slike iz radionice:

„Samo da pogledam, ove su? Da, to je on.”

Ispružio je ruku i uzeo slike. Malo ih je posmatrao, a onda reče:

„Nisu te. Pogrešili ste...”

„Kako? Rekli ste...”

„Pogrešili ste... Ja nemam brkove. Lice na ovoj fotografiji ima brkove. Osim toga, ja ne nosim kapu.”

Fotograf hitro uze slike i pažljivo ih pogleda, a potom i njegovo lice:

„Čudno... ali baš liči na Vas.”

„Liči? Ne znam šta da kažem za to što liči... ja to stvarno ne shvatam.”

Fotograf se malo uzvrpoljio. Njegov šegrt je malo ranije izašao napolje (nije znao šta da radi i shvatio je da mu je bolje da izađe malo). Otišao je u radionicu i doneo nekolicinu drugih slika i stavio ih na sto. Dok ih je proveravao mrmljao je za sebe:

„Nije ni ova.”

Bila je to fotografija neke devojke.

„Nije ni ova.”

Ta je pripadala nekoj ženi.

„Ni ova.”

Bila je to fotografija deteta.

„Ova?”

Pogledao je fotografiju i njega:

„Ova je veoma slična Vama. Čak nema ni kapu... ali, opet, ima brkove.”

Ispružio je glavu:

„Da vidim... nema kapu...”

I nastavio:

„A šta Vam znači to ‘veoma je slična Vama’? Kako da znam da je moja? Ja koji ne vidim svoje lice, ne sećam se kakvo je ono. Zar Vi ovde nemate neki sistem i red da Vam se fotografije ne mešaju? Ne stavlјate neke brojeve, oznake?”

„Kako da ne, stavlјamo brojeve. A imamo i red i sistem. Ali, sačuvaj me Bože početnika! Ovaj šegrt je sve ispremeštao. Sve je izmešao. Na primer, izvolite primetiti, postoje tri grupe slika koje sve imaju broj Vaše priznanice... Eto, čitav vek sam radio na tome da dovedem šegrt. Kao da je sa planine sišao... ništa ne shvata...”

„Najzad, šta ja sada da radim? Do kada treba ovde da stojim, gospodine fotografe?”

Gospodin fotograf je ponovo počeo da proverava fotografije.

„Nije ni ova.”

Bila je to fotografija nekog istorijskog zdanja.

„Aha... to je prava.”

Zgrabio je sliku.

„Kako je to prava? Ništa na njoj ne odgovara meni. Kada sam imao takav sako?”

Fotograf je seo. Nestrpljivo je odgovorio:

„To više nije do nas. Prekjuče ste imali takvo odelo, a danas ste ga promenili.”

„Nemoguće.”

Fotograf je ponovo ustao. Slegnuo je ramenima:

„Ovde više nema slika. Mora da je jedna od ovih...”

Počeo je da škrguće zubima. Kada se malo smirio, reče:

„Ovo nisu moje slike. Napladio si šest fotografija dimenzija šest puta četiri, sa jednom razglednicom, treba da ih predaš...”

Fotograf je stavio ispred njega šest grupa slika.

„Evo, predajem Vam, izvolite. Nema razloga za nervozu. Tako mi Boga, ništa ne shvatam. Sve tri vrste izgledaju kao gospodin, to je fotografija gospodina. Jedna sa brkovima i kapom, druga sa brkovima bez kape, a jedna bez brkova i bez kape. Uzmite koju god želite...”

„Kuju god želim? Zar koju god želim? Poštovani gospodine! Gospodine fotografe! Ili te je udarilo u glavu, ili se sprdaš sa mnom! Zar ti nisi poslovan čovek? Ti bez mušterija ne možeš da radiš i živiš! Gde to na svetu ima kada se čovek slika da mu donesu tri različite slike. Podsmehuju mu se, kažu da su sve tri slike njegove, i da zbog toga može da uzme koju god hoće! Zar si juče bio slep kada si me slikao? Nisam imao ni brkove, ni kapu, niti mi je sako bio ovakav!”

Fotograf se našao u škripcu. Trljao je dlanove pokušavajući da ostane priseban. Obazrivo i uljudno je odgovorio:

„Sve to je u redu, sve što ste rekli je tačno i ja to potpuno priхватam. Tako mi Boga, sve je to greška ovog mog budalastog i zaboravnog šegrtu koji je ispremeštao slike i pobrkao im brojeve, u suprotnom bih Vam ih bez odlaganja prvi put ponudio, i ne bi bilo nikakve rasprave ni priče. Ali ja ne mogu da prestanem da se čudim kako ove tri slike liče na Vas. Isto kao da ste to baš Vi. Ne znam da li su Vaše ili nekog ko Vam je sličan... ne znam kako je izašla Vaša originalna slika... najzad, kako Vi sami ne prepoznajete Vaše lice?”

„Zar ti prepoznaješ svoje, da bih ja prepoznavao moje?”

„Kako ga ne bih prepoznavao? Pokažite mi jednu moju sliku iz bilo kog doba, odmah ću da kažem da li je moja ili ne. Čudno mi je...”

„Čudno ti je? Zar je obaveza da svi ljudi na svetu prepoznaju svoje slike? Ti si fotograf, to ti je posao. Koja kokoška može da prepozna svoje jaje? Vidiš kako obmanjuju ljude... tri, četiri dana ih sluđuju, odvoje ih od posla i od života, a onda daju takve odgovore...”

Fotograf samo što nije briznuo u plač. Izvadio je ogledalo iz džepa i dao mu ga:

„Ovo je lako, pogledajte! Pogledajte jeste li kao na slici, ili ne!”

Uzeo je ogledalo i pogledao se. Zatim je, držeći ogledalo u ruci, seo na stolicu i tužno mrmljao u sebi.

Potom je iznenada vratio ogledalo fotografu i obema rukama se uhvatio za glavu. Fotograf je tiho upitao: „Jeste li videli?“

Ustao je. Ponovo je otišao do stola. Uzeo je slike, gledao ih i predao fotografu. Fotograf reče: „Ako ostanete, videćete da će doći vlasnici svih ovih slika. Nije loše da prepoznate svoja lica.“ Otišao je do vrata:

„Sve je ovo prevara. Nijedna od ovih slika nije moja. Nije jasno kakva je moja prava slika. Moguće je da me ti uopšte nisi ni slikao. Dođavola i ti i tvoje slike!“

Kada je izašao napolje, fotograf je poput ludaka počeo da kruži po sobi.

„O, Bože, poludeću! Kako nije prepoznao sebe?! Kako su sve ove slike ličile na njega? Dođe mi da se bacim sa prozora.“

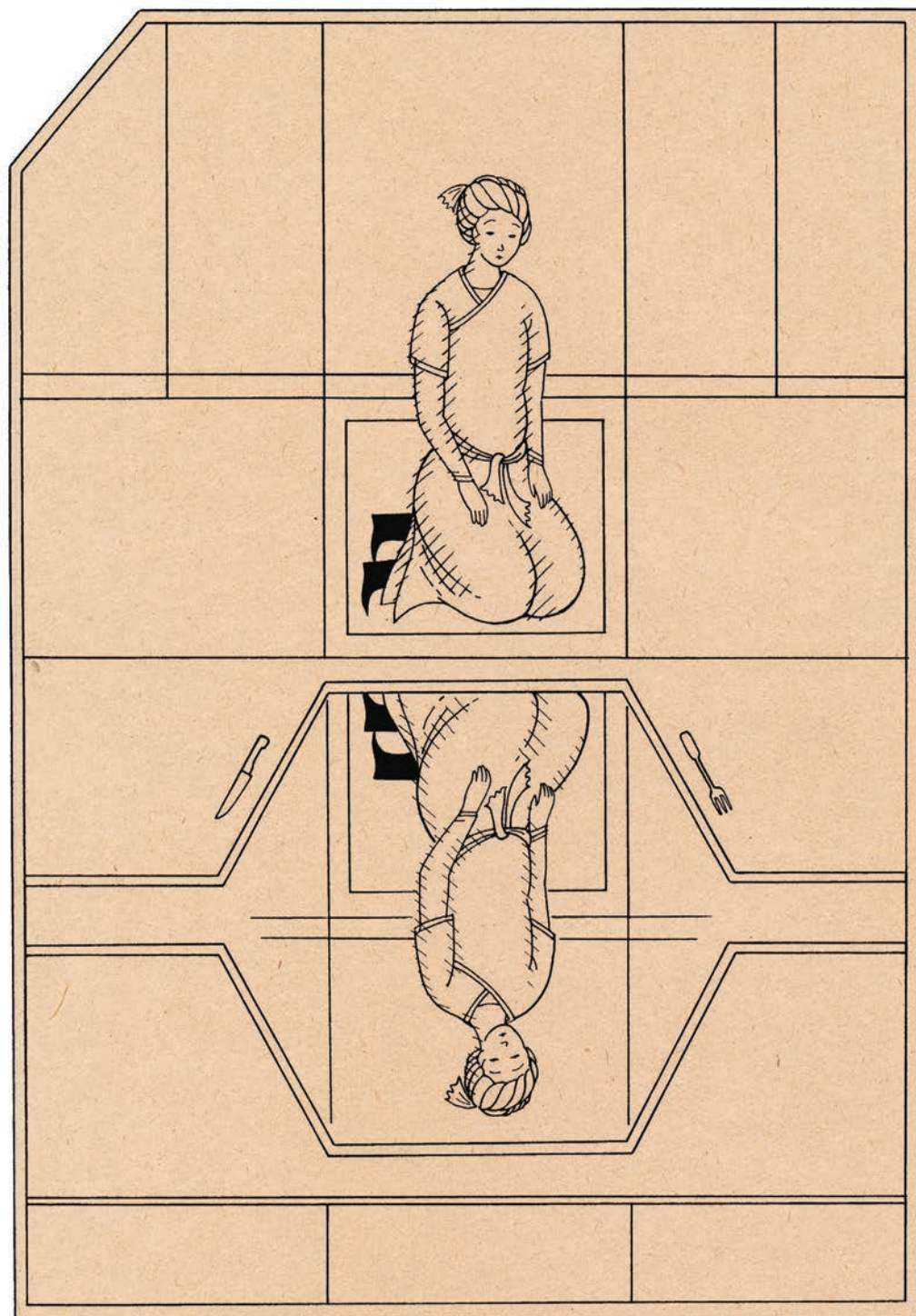
Ušao je njegov šegrt:

„Je li uzeo svoje slike? Video sam ga kako ide u fotografsku radnju preko puta...“

BAHRAM SADEKI (1937–1985), uticajni satiričar i pisac kratkih priča. Iako je objavio mali broj dela, smatra se jednim od vodećih savremenih pisaca Irana sa velikim uticajem na druge autore. Sadekijeva popularnost modernističkog pisca počinje nakon objavljivanja kratkih priča u ranim dvadesetim godinama, u vreme studija medicine, što se podudara sa vremenom nakon vojnog puča 1953. godine. Njegova prva kratka priča „Farda dar rah ast“ [Sutra je na putu] pojavila se u prestižnom književnom časopisu „Sohan“, 1956. godine. Zatim je objavljeno nekoliko njegovih najpoznatijih kratkih priča, kao što su „Vasvas“ [Opsesija, 1956], „Sarasar hadeta“ [Paket akcija, 1959], „Azan-e gorub“ [Poziv za večernju molitvu, 1960], i „Aqā-ye nevisanda tāza-kār ast“ [Gospodin pisac je početnik, 1962]. Ove

priče su mu donele trenutnu popularnost, i po mišljenju kritike nagovestile pojavu pisca koji je ugradio ironiju u samo tkivo svojih priča i uspešno isprepletao smeh i plač.

Pečena guska

Muhamed Ali Džamalzade

Bilo je to pred Novu godinu i vreme za unapređenje. U kancelariji smo kolege i ja pravili plan po kome će onaj ko bude prvi unapređen za sve ostale prirediti ručak na kome će biti poslužena prava pravcata pečena guska, koju će ovi pojesti u njegovo zdravlje i pomoliti se za dug život i uspeh.

Tako se desilo da je za unapređenje pročitano moje ime. Smesta sam svojoj ženi s kojom sam se nedavno venčao, izneo pitanje ručka i dogovora sa kolegama. Ona reče: „Ti svoje kolege ni za svadbu nisi častio kolačima i sada je trenutak da ih lepo ugostiš. Ali, samo da znaš, da posuđa, noževa i viljušaka imamo najviše za dvanaest osoba, pa treba ili da kupimo nove ili pozovemo najviše jedanaest gostiju pa bi u tom slučaju ti bio dvanaesti...”

Odgovorio sam: „Ti najbolje znaš u kakvom su stanju finansije na kraju godine, odnosno da budžet nikako ne dozvoljava kupovinu nekih novih koještarija, i da će biti najmanje 23-24 gosta.”

Ona reče: „Ne treba zvati svakog beznačajnog magarca; pozovi samo one na visokom položaju, a ostale trenutno zaboravi i pusti ih da se nadaju.”

Rekoh: „Aman ženska glavo, ali to nije bogougodno. Tim nesrećnicima-magarcima tokom čitave godine samo jedanput se ukaže ovakva prilika i već dugo su se nameračili da pojedu pečenu gusku i samo odbrojavaju sate i minute do toga. Ako ih zaobiđem, oči će mi iskopati, a ako hoćemo istinu, i imaju pravo. Kako bi bilo da od prijatelja i poznanika pozajmimo nešto pribora i posuđa?”

Namrgođeno odgovori: „Okani se takvih misli, nemoguće je da za prvi ručak nakon svadbe dozvolim da u ovu kuću uđe pozajmica od nekoga; zar ne znaš da to nije dobar znak i da će prvo dete da umre?”

Rekoh: „Onda nam nema druge sem da ručak bude dva dana. Da prvog dana dođe jedna, a drugog dana druga grupa.” Gospođa se složila s tim i dogovoreno je da drugog dana novogodišnjih praznika ugostimo prvu, a trećeg dana drugu grupu gostiju.

Sada je drugi dan praznika i sve je pripremljeno za gozbu. Osim dogovorenog gušćijeg pečenja, tu je i prekrasna ječmena čorba, ekskluzivni kebab od jagnječeg mesa, pirinač u dve boje sa nekoliko vrsta sosova i svi drugi sastojci. Opuštao sam se na topli i meki krevet, koji je bio deo ženinog miraza, i posvetio se čitanju nenadmašnih priča Sadeka Hedajata. Baš sam se bio lepo opustio kada je u sobu ušla moja supruga i rekla da je došao visok mladić po imenu Mustafa koji kaže da mi je rođak i da je stigao u goste za Novu godinu.

Mustafa mi dođe brat od strica ujakove ćerke od tetke po majci. To je momak od dvadeset pet-šest godina. Ubogi sirotan bez ičega, priglup i prost, koliko hoćeš ružan i neotesan. Kada hoće da izgovori nešto menja boju i usta mu ostanu otvorena kao da mu se u grlu zaglavila gomila pirinča i počinje da krešti. Bogu hvala da nas svojom veselom i lepom pojavom godišnje časti samo jednom, u vreme Nove godine.